

příloha

4

o

ústřední dům
lidové
umělecké
tvořivosti

Praha 1969

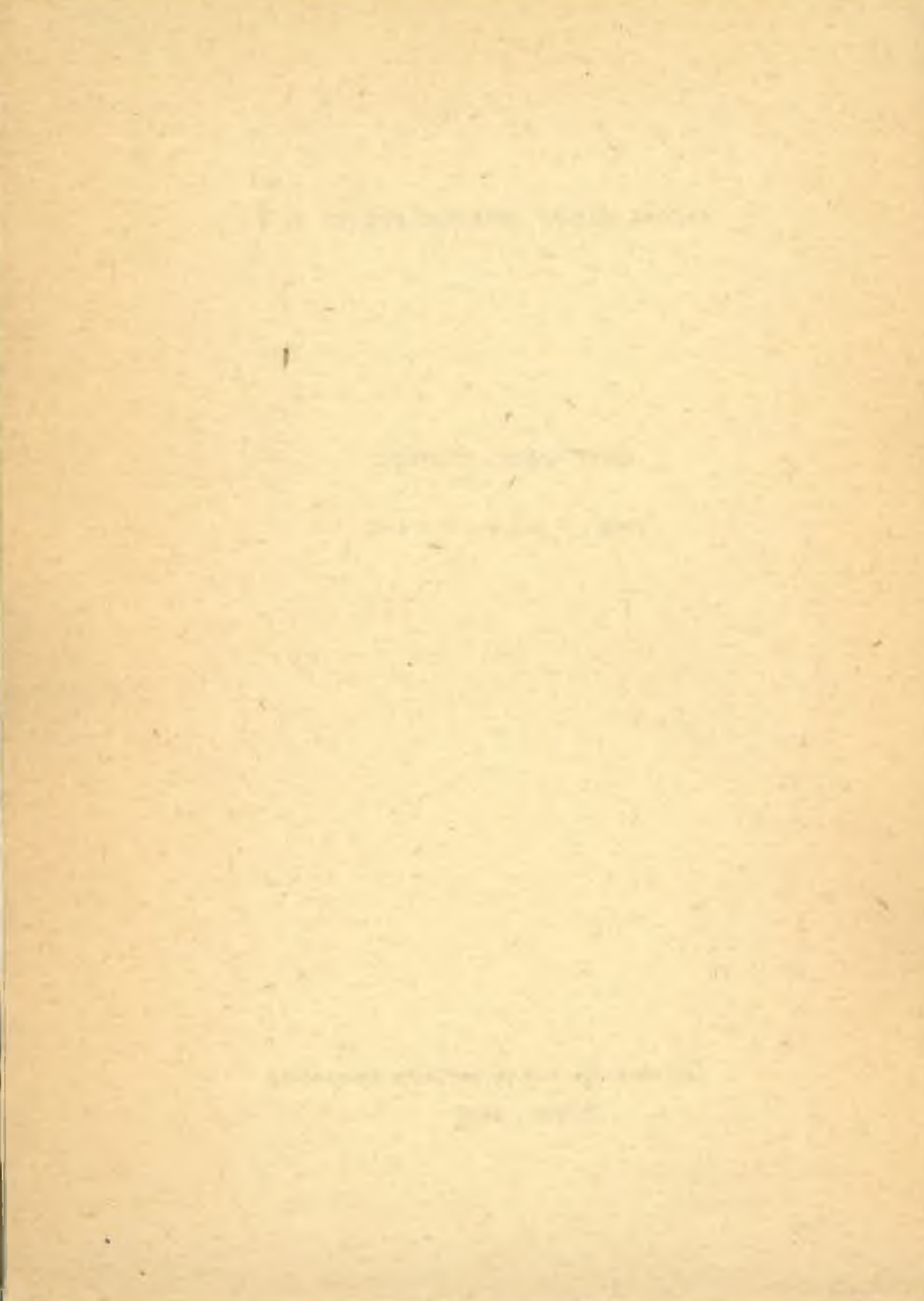
Textová příloha DIVADELNÍ VÝCHOVY č. 4

DRUHÝ SEŠIT INSPIRACE

Jana V o b r u b o v á

Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti

Praha 1969

Etudy na soustředění pozornosti

Rytmická cvičení

Etudy na jednání za daných okolností

Etudy na prostředí

Etudy na vztah k rekvizitě

Etudy na prostorovou představivost

Etudy na vztah k partnerovi

Etudy na dějovou fantazii

ETUDY NA SOUSTŘEDĚNÍ POZORNOSTI

- = Chůze, svalové napětí, uvolnění.
- = Rovnoměrná chůze v kruhu bez mluvení. Snažit se vyrovnat tělo, zbavit křečovitosti, paže přirozeně podél těla. Dle pokynů chůzi zrychlovat nebo zpomalovat: dlouhé, volné kroky, rázné, rychlé, droboučké cupitání, poklus. Pohyb řídit dle udávaného rytmu na bubínku /přízvučné, nepřízvučné, dlouhé, krátké/.
- = V kruhu na místě v dostatečných rozestupech zklidnit postoj. Na místě chůze od nepatrného odlepování paty do výrazného stoupání na špičky, odpoutat i špičky od země, zvedat kolena co možná nejvýš. Zvednout nohu v koleni, napnout dopředu, k zemi. Opět postoj zklidnit.
- = Napnout celé tělo, vzpažit, paže napnuté až do špičky prstů. Pomalu uvolňovat - prsty, zápěstí, loket, ramena. Celé paže volně od ramen vykroužit. Oběma směry. Vyklepat v uvolnění od prstů k lokti a k rameni obě paže.
- = Uvolnit krk, kroužit hlavou oběma směry. Paže volně podél těla. Zklidnit. Váhu na jednu nohu. Druhou mírně zvednout napnutou vpřed, uvolnit v kotníku, kroužit oběma směry, uvolnit koleno, kroužit, uvolnit v kyčli, kývat jako kyvadlem. Vystřídát obě nohy.
Zklidnit. Ještě jednou zopakovat chůzi na místě od sotva viditelné po maximálně výraznou s pohybem paží. Velikost pohybu paží odpovídá velikosti pohybu nohou. Zklidnit.
- = Lehnout na zem. Paže podél těla. Uvolnit celé tělo. Ležet pohodlně, nehýbat se, zavřít oči. Cítit klid v celém těle. /Namátkou kontrola rukou nebo nohou, jsou-li uvolněné./ Snažit se vůbec nehýbat ani prsty. Chvilí zatajit i dech, aby

bylo tělo zcela nehybné. Na pokyn co nejrychleji vyskočit a postavit se do pozoru.

- = Pevně se postavit na zem, tělo rozkmitat od nepatrného pohybu, dopředu, dozadu, do stran, kroužit s nohama stále přilepenýma k zemi. Etuda přechází do etudy vciťování: strom v jarním vánku, ve větru, za bouře, pod sněhem, v mrazu, v jarním slunci, v květu, s plody; zklidnit.
- = Postavit se do napjatého postoje - celé tělo uvolnit. Skákat tak, že celé tělo je uvolněno, pouze v nohou je potřebné napětí k tomu, abychom se neskáceli. Ruce i hlava se bezvládně klátí. Tento pohyb zprvu na místě, pak libovolně v sále. Zklidnit, stát. Chvilí vydržet stát naprosto tiše. Co nejtíšeji se odebrat na svá místa na židli, bez hluku usednout.

Etudy na soustředění pozornosti zaměřené

k technice dechu a mluvy

- = Soustředění na proces vlastního dýchání. Ve stoje i vleže: nádech, zatajit dech, výdech.
- = Ve stoje hluboký nádech až do spodních částí plic, zatajit dech, na pokyn pomalý výdech co nejdéle. Párkrát opakovat.
- = Soustředit pozornost k mluvě. Přeříkat plynule abecedu. Počítat do dvaceti.
- = Pozornost k rezonancím. Položit ruku na hrudní kost. Uvolnit hlavu dopředu. Na "HM" zkusit prání rezonanci /kost pod rukou se chvěje/. Totéž zkusit na střední rezonanci /udělat z ruky masku/ a na hlavovou /položit ruku na hlavu/. Podobně zkoušet na "BIM BAM". Zkoušet od pp do f.
- = Spojit dechová cvičení s hlasovými. Nádech - zadržet dech - počítat od raz do pěti na jeden dech. Všichni sborově, držet rytmus, správně artikulovat. Zbytek vzduchu výrazně vyde-

chnout. Chvilí odpočinout. Totéž od raz do deseti, dále od raz do patnácti a konečně od raz do dvaceti. Pozor na změnu rytmu u číselovek od jedenácti /zpomalení/, výrazná artikulace koncovek "-ct". Po chvilce odpočinku celé cvičení vcelku od raz do dvaceti.

Pohybové etudy - chůze s knihou na hlavě.

/obsahují též etudy na jednání za daných okolností, tělesný pocit a prostorovou představivost./

Etudy probíhají individuálně po dvou až třech okruzích kolem sálu. Jde v základě o tyto pohybové figury, které je možno dle vlastních nápadů dále rozvíjet.

1. Normální volná chůze kolem sálu s knihou na hlavě
2. Rytmus chůze se upravuje na tři kroky, výpon a zůstává po celou další etudu
3. Tři kroky, výpon, jednu paži zdvihnout
4. Tři kroky, výpon, druhou paži zdvihnout
5. Tři kroky, výpon, obě paže zdvihnout
6. Tři kroky, výpon, natáhnout jednu paži dopředu, druhou dozadu a po třech krocích při výponu paže vystřídát
7. Tři kroky, výpon, jednu nohu natáhnout dopředu
8. Tři kroky, výpon, druhou nohu natáhnout dopředu
9. Tři kroky, výpon, střídavě natahovat nohy
10. Tři kroky, výpon, vysoko zvedat kolena a zvedat nohy jako čáp
11. Tři kroky, výpon, do dřepu
12. Tři kroky, výpon, do kleku
13. Tři kroky, výpon, do kleku, dozadu natáhnout jednu nohu, rukama vpředu podepřít o zem
14. Tři kroky, výpon, sed a vstyk /libovolným způsobem/
15. Tři okruhy ve své vlastní volné sestavě z dosavadních figur a doplněné vlastními nápady

Pozornost na okolí, které mne obklopuje.

Krátké etudy, zařazované občas do vyučování. Mají formu hry, probíhají ústně nebo písemně. Slouží k ověření vlastní schopnosti všimnout si detailně okolí, ať už jde o prostředí, osoby, věci, udržet je v paměti a pokud možno přesně je popsat. Většinou probíhají bez předchozí přípravy, anebo, je-li dán dětem určitý čas k pozorování, nevědí co bude následovat. Pro větší atraktivnost motivujeme vlastní etudu nějakým detektivním příběhem.

Například: Všechny děti s sebou nosí do vyučování tašky, sešit apozdro s psacími potřebami. Nepotřebují-li si děti nic poznamenat, složí si psací potřeby a pouzdra od nich vyberu. A nyní nastane vlastní hra. Neznámý pachatel ukradl všem dětem pouzdra. Na policejním úřadě nějaká pouzdra mají, ale každý musí přesně popsat svoje pouzdro i jeho obsah. Okradený se snaží o maximálně věrný popis svého majetku co do tvaru, barev, velikosti, množství obsahu atd., a to i do drobných detailů, např. kresby, nápisy, poškození.

Jeden spolužák v roli policejního úředníka vybere označené pouzdro a spolu s ostatními účastníky kontroluje shodnost předmětů a jejich popisu. Když se všichni majitelé vystřídají, ztracený majetek je navrácen /i v tom případě, že popis nebyl zcela přesný, tehdy jen majitele upozorníme, co zapomněl a co přidal/.

Pro zajímavost doplňujeme pak tuto etudu ještě vyprávěním každého jednotlivce o tom, jak k pouzdro a k jeho obsahu přišel, jaký k nim má vztah a citové pouto, eventuálně jaké vzpomínky se vybavují v určité souvislosti s jednotlivými předměty.

Podobné etudy lze dělat s taškou, pověšeným kabátem, odloženými botami. Doposud šlo o pozornost k vlastním věcem, k vlastnímu majetku. Další etudy jsou zaměřeny nikoliv na předmě-

ty vlastní, nicméně na okolí, s nímž často přicházíme do styku. Děláme je někdy ústně, jindy písemně.

Například: Jdu s dětmi do vedlejší místnosti, aby si ji pořádně prohlédly. Dbám na to, aby mezi sebou nemluvíly, aby si nesdělovaly nahlas dojmy z toho, co vidí. Každý se má věnovat prohlížení sám. Pak se vrátíme zpět do původní místnosti, děti si vezmou sešity a mají zapsat výsledek svého pozorování buď celé místnosti, nebo některého detailu /okna, záclony, uspořádání zařízení atd./, který určím. Potom všichni své práce přečtou, vrátíme se do vedlejší místnosti a zjišťujeme, či popis byl nejvěrnější.

Podobné cvičení lze dělat ústně, nemáme-li možnost popisovanou místnost opustit. Tehdy se žáci snaží o popis se zavřenýma očima, pak opět porovnáváme skutečnost a žákovu výpověď.

Jiné etudy možno dělat, pošleme-li jednoho spolužáka za dveře a ostatní mají popsat, jak vypadá, co má na sobě.

Tyto etudy, u nichž objekt pozorování není přímým vlastnictvím pozorovatele, děláme písemně. Většina dětí se při psaném projevu dovede lépe soustředit a vyjádřit, vzájemně se neovlivňují svými výpověďmi a samotný sled myšlenek a možnost vybavit si objekt před očima není narušován vnějšími zásahy, jak tomu bývá u ústních projevů.

oooooooooooo

RYTMICKÁ CVIČENÍ

Chůze kolem sálu spojená s počítáním. Nejprve chůze dle počítání, pak spojená s vlastním počítáním nahlas.

Raz - dva - obě stopy mají stejnou hodnotu. Varianty:

Těžká doba může být nejen příslušná, ale také dlouhá.

Například: přízvuk na 1.krok / - u /

přízvuk na druhý krok / u - /

nebo první krok dlouhý, druhý krátký

první krok krátký, druhý dlouhý.

Na podobném principu vystřídát různé i delší rytmické celky z příslušných i nepříslušných, dlouhých i krátkých, jim podřizovat pohyb. Hledat pro určitý rytmický celek ekvivalent v řeči:

/ u / : bim, au, nos, krk, on, ty, my, moc, den atd.

/ - / : já, úl, vůl, trám, krám,

/ -u/ : ráno, máma, táta, bába,

/ u-/ : ranní, denní, kreslí, dělá, tančí

/ - - / : hřímá, třímá, pláče, doufá atd.

Není-li už možné při delších celcích tvořit slova, možno tvořit jednoduché věty ze dvou až tří slov.

Jednoduchou textovou předlohu /řikánku/ zvládnout rytmicky, improvizovaným pohybem, aby odpovídala i obsahu řikánky, náladě apod.

oooooooooooo

ETUDY NA JEDNÁNÍ ZA DANÝCH OKOLNOSTÍ

Vycházejí z pohybových etud na soustředění pozornosti a rozvíjejí je.

Chůze s kamínkem v botě

Pohybová příprava bez udání cíle:

Vyrovnaná chůze kolem sálu, bez mluvení, pozornost k vlastnímu držení těla a udržování rozestupů. Asi po dvou, třech kolech podnět ke změně: našlapovat jednou nohou na plné chodidlo, druhou na špičku, po dvou až třech kolech provést výměnu nohou. Další změna je našlapovat pouze na paty a další pouze na špičky.

Následuje zadání herecké etudy: Jdu po ulici a najednou mi do boty zapadne kamínek. Cesta ulicí je konkrétní cesta, kterou každý denně dělá od svého domu do školy. Bude trvat asi dva okruhy před nehodou a dva okruhy po ní. Řešení je bez nápovědi. Teprve až se všichni vystřídají, nastává bližší objasnění situací, které mohou v etudě nastat. Jdu po ulici a netuším, že se mi něco přihodí. Jdu volně, vím-li, že jsou v známé ulici obchody, mohu při chůzi kolem nich nahlédnout do výloh. Kamínek v botě na svou přítomnost upozorní píchnutím na konkrétní místo při došlápnutí. Musím si toho všimnout a zaznamenat to a dát to najevo. Při píchnutí se na okamžik zarazím, soustřeďuji pozornost k postiženému místu. Vjem není příjemný. Nejprve se snažím našlapovat tak, aby mne kamínek nepíchal, pohyby prstů a celého chodidla se pokouším dostat ho na místo, kde by nepřekážel, kroucením nohy v botě a všelijakým sklepáváním se snažím zbavit obtíže, aniž bych se zatím zouvala. Teprve když žádný z těchto pokusů nevede k nápravě, musím se zastavit, zout, botu vyklepat, musím dát pozor, abych se zutou nohou nedotkla

země, anebo učinila-li jsem to, tedy si ji nesmím před obutím zapomenout znovu očistit. Po obutí pokračuji opět v chůzi. Zpočátku pozorně, pomalu, dávám pozor, zda je všechno v pořádku a zda je závada skutečně odstraněna. Teprve když zjistím, že opravdu ano, mohu bezstarostně jít a pozornost věnovat znovu svému okolí. Dle této náповědi se děti snaží etudu individuálně zpracovat, obohacovat různými vlastními nápady, např. motivace kamínku: po cestě si dítě pohazuje kamínkem nebo do něj kope, poskakuje přitom, až najednou kamínek zapadne do boty. Po jeho odstranění už si s ním nehraje, pokračuje v cestě, jde normálně, pak si opět občas poskočí.

Námět této etudy je rozpracováván dál: kamínek se má změnit v hřebík. V tomto případě si už před začátkem práce ujasníme rozdíly mezi kamínkem a hřebíkem, který leze z podrážky: hrot je mnohem ostřejší, píchá stále na totéž místo, což je bolestivější, nedá se přemístit pohybem nohy, může rozpíchat postižené místo do krve, roztrhnout punočochu, při zkoumání boty rukou nutno dát pozor na možnost poranění, při opomenutí k němu dojde; je-li hřebík na nepřístupném místě, dá se eventuálně zahladit kamenem, ve špičce nikoli, tato závada se dá těžko odstranit, rovněž chůze po zjištění závady už není normální, při opětném obutí boty se musí dát pozor, aby se na poraněné místo nenašlapovalo nebo se vůbec už nedá bota obout.

Podobně možno propracovávat různé náměty na dané okolnosti. V pohybové rozcevičce mohou být základní pohybové prvky, kterých je možno v etudě využít. Po bezprostředním provedení je užitečné, dělají-li děti podrobnější rozpracování námětu do scénáře.

Etudy zahrnující různý způsob chůze dle daných okolností přecházejí do oblasti etud na tělesný pocit.

Po počáteční uvolnění a vyrovnané chůzi v sále se ocitáme v přírodě. Je podzim, všude je plno suchého listí, pak přecházíme na cestu bez listí, ale je zde mokro, cestu pokrývají široké

kaluže, které je nutno přeskakovat, přitom cáká bláto, postříká nám punčochu, boty jsou promočené. V zimě jdeme vysokým sněhem po vyšlapaných stopách, nohy se těžce odlepují od sněhu, musí se zvedat vysoko ze šlépějí. Přicházíme na umrzlou cestu, zprvu neposypanou, pak posypanou, nohy zebou. Jdeme v létě bosí v trávě, pak po rozpáleném písku, nedaleko vidíme potok, běžíme k němu, namáčíme nohy po kotníky do vody, voda příjemně chladí.

oooooooooooo

ETUDY NA PROSTŘEDÍ

Tyto study děláme na několik základních námětových okruhů, jejichž dějové kostry je možno libovolně obměňovat, ať už pro sólisty či přibíráním partnerů.

Například: Doma, ve škole, na hřišti, na ulici, na zahradě. Jako jednu možnost study Doma uvedu scénář study Učení:

Venku je hezky, svítí slunce a já sedím doma a učím se. Nejprve sedím se sešitem v ruce, pak chodím po pokoji. Zastavím se u okna, hledím ven. Učení mne přestává bavit. Okno je zavřené. Otevřu je. Dívám se na ulici. Dole vidím svou přítelkyni. Čekám, podívá-li se nahoru, ale nesmím zavolat, aby mne maminka vedle neslyšela a nepoznala, že se neučím. Konečně mne přítelkyně uvidí. Zamávám na ni. Ptá se, mohu-li ven. Odpovídám - nikoli slovy, pouze gestem, výrazem - že ne, že mám učení. Loučíme se. Zavírám okno a vracím se k učení.

Drobné náměty na etudy Doma:

- = Příchod domů zvenčí - roční období, temperatura venku a doma. Okolnosti: těším se nebo netěším domů, někdo bude doma, nebo ne, mám co dělat, nemám co dělat.
- = Vztah k prostředí doma. Vztah k rekvizitám doma. /Rozvedeno v etudách na vztah k rekvizitám Telefon a Zrcadlo./
- = Domácí pohoda u kamen: přináším si knihy, usedám do křesla u kamen, mám kolem sebe věci, které mám ráda, mohu si udělat příjemnou chvíli.

Na ulici

- = Chůze po ulici, kudy denně chodím.
- = Chůze známými ulicemi bez cíle, nikam nespěchám. Různé okolnosti: roční, denní období, můj vztah k němu, moje nálada.
- = Chůze v neznámém městě za týchž okolností.
- = Chůze v známém či neznámém městě za týchž okolností s cílem /příjemným, nepříjemným/.

Škola

- = Cesta do školy: jdu brzo, pozdě, těším se, netěším se, umím, neumím, nemám úkol.
- = Příchod do školy: přicházím první, nikdo tam není, potřebuji si něco dopsat, doučit se, všechno mám, nevádí mi to, hledám společnost. Přicházím pozdě, potřebuji si něco opsat, mám všechno, ráda nebo nerada půjčím opsat úkol.
- = Styk s partnerem: určen předchozími okolnostmi. Příchod mezi známé děti. Mezi dobré kamarády. Je tam protivný spolužák. Je tam neznámý žák.

= Cesta ze školy: možno spojit s etudou s kamínkem nebo hřebíkem v botě. Nálada - co bylo ve škole, co bude odpoledne.

Na hřišti

Může navázat na předchozí etudu. Přicházím na hřiště, nikdo tam není. Mám s sebou míček. Nikoho nečekám. Hraji si sama s míčkem. Navazuje etuda s míčkem. Byla bych ráda, kdyby někdo přišel. Vyhlížím, jde-li někdo. Nikdo. Mám s někým smluveno, že se tam sejdem. Čekání si všelijak zkracuji. Kamarádka přichází. Běžím jí naproti. Hrajeme si spolu. Etuda přechází v kolektivní.

Na zahradě

Je krásný den. Vycházím z domu a nesu si knížku. Jdu na zahradu. Stavím si proti slunci židli, chci si číst a přitom se opalovat. Nevydržím se opalovat dlouho. Vetávám a prohlížím si záhonky, je potřeba vyplet plevy. Chvilí pracuji. Opět se vracím k slunění. Začíná být velké horko. Najednou se nebe zatáhne a dá se do deště. Rychle sbírám věci, utíkám do přístřeší. Krátký déšť opět přestává. Jdu se podívat na záhonky, nestalo-li se nic květinám. Přinesu si nářadí a zahradničím. Bolí mě v zádech. Sbíráám nářadí, obhlížím svou práci a spokojeně odcházím.

oooooooooooooooooooooooooooo

ETUDY NA VZTAH K REKVIZITĚ

V první etapě se etudy zaměřují na pečlivou práci se skutečnou rekvizitou, berou zřetel na její specifické vlastnosti.

V další etapě přistupuje můj vztah k rekvizitě, dále dané okolnosti.

Například:

- Jednoduchá etuda: 1. zašívám punčochu;
2. je to můj jediný slušný pár punčoch - dostala jsem je k narozeninám;
3. chystám se do divadla a je pozdě.

Tímtož postupem se může pracovat se zástupnou rekvizitou, což je přechod k rekvizitě imaginární, i potom pouze s rekvizitou imaginární.

Příklad zástupných rekvizit: tyčky různých délek.

Tyčka velikosti neořezané tužky: tužka, pero, kružítko, kladívko, pilka, šroubovák, hřebek, pilník na nehty, lžice, vidlička, nůž, lžice na boty, dětská lopatka, jehlice na pletení, háček.

Delší tyčka: smetáček, lopatka na uhlí, na smetí, různé druhy zahradnického náradí, na kratší násadě, rukověť dětského kočárku nebo vozíku, pohrabáč, deštník, lyžařské tyčky, pádlo.

Dlouhá tyčka: smeták, koště, lopata, vidle, hrábě, rybářský prut, vesla, vysavač.

Příklad etudy na práci s rekvizitou za daných okolností:

Nákup v zimě:

Jdu na nákup. Je sníh a náledí. Nesu prázdnou tašku. Cestou se mohu klouzat a nespěchám. Vcházím do obchodu. Z obchodu vycházím s plnou taškou rozbitných věcí - láhve, vejce, vánoční ozdoby, dorty. V druhé ruce mám velkou láhev okurek. Musím za sebou zavřít dveře. Cestou musím nákup přendávat, protože skrčená ruka s lahví se unaví dřív a bolí. Musím dávat pozor, abych neuklouzla a všechno donesla bez úrazu domů.

Příchod domů s vánočními nákupy:

vybalování a prohlížení nakoupených dáreků, jejich tajné zabalování - mám k tomu klid, někdo může každou chvíli přijít, někdo právě přišel, je to ten, komu bude dárek určen, je to někdo jiný, kdo o dárku smí vědět.

Přišel mi poštou balíček:

Na překvapenou, očekávala jsem ho už dlouho. Víím, nevím, co v něm může být. Mám radost. Jsem zklamaná.

Chvilka s knihami:

přináším si několik knih. Jsou mezi nimi knihy, které jsem už mnohokrát četla a líbí se mi, kniha, kterou jsem nevydržela číst, oblíbená knížka s ilustracemi, kterou jsem jako malá dostala k vánocům, naučná knížka z oboru, který nemám ráda. Několik nesná-
mých knížek, z nichž si chci jednu vybrat na čtení. Je tam knížka veselá, vážná, naučná, které nerozumím, kreslené vtipy.

U zrcadla:

Sólová etuda. Dívám se do zrcadla - malé kapesní, trochu větší na

zavěšení nebo s dráždlem, nad umyvadlem /na horní polovinu těla/, velké na celou postavu.

Prohlížím účes, obličej, šaty, nohy, boky, snažím se vidět záda, mohu mít ještě jedno zrcátko, abych se viděla zezadu celá. Skutečná úprava před zrcadlem - česání, zapnutí knoflíku, natažení shrnuté punčochy, ohnutí rukávu atd.

Různé okolnosti určující jednání a náladu:

Mám nové šaty, líbí se mi, mám radost, jdu se podívat, sluší-li mi tak, jak si představuji. Výsledek kladný - posílení dobrého pocitu, záporný - zjištění nějaké závady, zkažená nálada. Závada se dá nebo nedá napravit.

Mám někam jít a nemám co vhodného na sebe.

Připravuji se do divadla - spěchám, mám dost času, všechno jde dobře, když už chci odejít, něco nepředvídaného se přihodí, Jsem sama doma, nemám co dělat, před zrcadlem na sebe dělám opičky.

Tajně si zkouším něco z mamčině šatníku, může se každou chvíli vrátit, obvykle v tuto dobu nechodí domů, dnes právě přišla. V malém zrcátku sleduji osobu za sebou.

Study kolektivní:

V divadle před zrcadlem před začátkem představení - přijdu hodně brzo, ještě tam nikdo není, mám dost času na úpravu; už tam někdo je, je tam tolik lidí, že není možno se vidět, ani dočkat, že by se uvolnilo, už zvoní, přiletím na poslední chvíli, všude je nával.

Telefon:

Práce s telefonem /může nahradit dětská hračka/.

Zvednout sluchátko, vytočit číslo, položit sluchátko. Pozornost je zaměřena na mechanickou práci s telefonem - zvednutí sluchátka, vytočení čísla /směr točení, velikost ciferníku, umístění čísel na něm, představa konkrétního x - místného čísla, které

by mělo být alespoň přibližně jasné z vytáčení/. Zaměření pozornosti k sluchátku - je volno, nikdo to nebere, někdo se hlásí, je obsazeno. Totéž s imaginární rekvizitou.

Telefonní budka:

Náznak prostoru třemi židlemi, místo pro dveře nechat volné, práce s imaginárními dveřmi. Telefon může být pro začátek skutečný, po dobrém zvládnutí přejít v imaginární.

V budce jsem v cizím prostředí, volám sama.

Krátký, improvizovaný hovor.

Nálada: nudím se, zkusím zavolat přítelkyni, abychom se sešly; radostná, volám přítelkyni, že smím v neděli na výlet; volám domů, že jsem udělala zkoušky, jaké mám známky, smutná; zklamání, nesmím k přítelkyni, něco jsem provedla; rozrušená, vážné starosti, bezradnost, mamince se něco stalo, volám lékaře, tetu, aby rychle přišla, tatínka do práce.

Jdu volat do budky, neznám číslo, hledám v seznamu, číslo si nepamatuji, seznam je tlustý, bere převahu, zavírá se.

Potřebuji rychle volat z budky, je obsazena.

Telefonuji z budky, venku čekají lidé.

Telefon doma:

Prostředí známé, mohu volat a být volána.

Možno dělat všechny study jako v předchozím odstavci, se změnou v prostředí.

Zvoní telefon - nečekaně, očekávaně, jaký hovor očekávám, nechci, aby někdo doma z hovoru poznal, o čem je řeč; někdo si ze mne dělá legraci.

Etuda pro dva: improvizovaný hovor mezi skutečnými partnery, ale vztah je zprostředkován telefonem, nevnímají se osobně, i když stojí blízko sebe. Jeden volá z budky, druhý z domova. Oba jsou doma. Rozhovor příjemný, nepříjemný, vhod, nevhod.

Pro dva i více účastníků - dělat si z někoho známého, neznámého legraci.

Etudy s pingpongovým míčkem:

Přechod od práce se skutečnou rekvizitou k rekvizitě imaginární.

Kolektivně: děti stojí s většími rozestupy v kruhu, ke hře stáčí jeden míček, který házejí ve směru kruhu určitou dobu, až hra dostane pravidelný rytmus. Pak děti míček odloží a dělají totéž imaginárně.

Další variace: házení s úhozem o zem /ten, kdo hází, sleduje míč od sebe k zemi, ten kdo chytá, jeho dráhu od souseda k sobě/, vyhazování jednou rukou horek nad úroveň ramen a chytání nejprve oběma, pak také pouze jednou rukou.

Házení na přeskačku libovolným způsobem, ne příliš rychle a bez snahy zmást, na závěr házení na přeskačku v zrychlujícím tempu s možností zmást směr házení.

Individuální etudy:

Školka na zeď,
přijdu na hřiště, nikdo tam není, mám míček.

Dějové etudy se zástupnou rekvizitou, v nichž jedna rekvizita se proměňuje v několik dalších.

oooooooooooo

ETUDY NA PROSTOROVOU PŘEDSTAVIVOST

K rozvíjení prostorové představivosti slouží etudy, zaměřené na pohyb v imaginárním prostoru. Základní daná situace je tma. Proto základní orientace je možná pomocí hmatu /zrak je vyřazen, kromě na začátku a na konci etudy, motivujeme-li začátek jako příchod ze světla do tmy a konec jako odchod ze tmy do světla/, přistupujeme-li pak k obohacení pocitového /strach, úzkost, úlek, napjaté poslouchání, hledání a nalezení východiska a úleva, tedy se zapojuje i sluch, eventuálně čich. Ve střehu musí být celé tělo, což je výborné cvičení pro svalové uvolnění a napětí. Je patrné, že se jinak pohybujeme v místnosti, kterou známe a víme, kde co stojí a máme tam pocit jistoty, či v místnosti, kde se sice vyznáme, ale víme, že tam číhá nebezpečí atd. Tyto etudy mohou být velmi bohaté na dějovou a pocitovou napínavost a spadají svým charakterem už víc do oblasti etud hereckých.

Výchozí etuda je Potmě v známém prostředí.

Jako známé prostředí bereme naše reálné prostředí v učebně, takové, jako ve skutečnosti je, se všemi charakteristickými zvláštnostmi i nábytkem. K pohybu potmě ve známém prostředí si dáme konkrétní úkol: najít vypínač, dostat se k oknu, ke stolu, ke dveřím. Orientace je poměrně snadná, pohyb jistý bez nepředvídaných překážek.

Tentýž úkol probíhá s obměnou, že ve známém prostředí se vyskytne nenadálá překážka - bez vědomí účastníka změním postavení jednoho kusu nábytku nebo nějaký nábytek přidáme.

V obou případech šlo dosud o technické zvládnutí etudy. To znamená jít popaměti, lehkými dotyky se přesvědčovat o správnosti pohybu, předvídat překážky, poměrně snadno dosáhnout určeného cíle, nenadálou překážku zjistit a vyhnout se jí.

Je-li etuda dobře provedena po technické stránce, motivujeme ji tak, aby se mohla stát etudou hereckou. Např.: Přicházím pozdě domů, nechci rozsvítit, snažím se co možno nejtišeji dostat ke dveřím svého pokoje. Zdaří se mi to. Tatáž etuda s obměnou - někdo za mé nepřítomnosti přestavěl nábytek, něco mi upadlo a nechci rozsvítit, do něčeho vrazím, když už otvírám dveře svého pokoje, někdo za mnou rozsvítí. Podobně probíhají etudy v imaginárním prostoru.

Imaginární prostor nejprve přesně určíme /tvar, velikost, výšku, materiál a jeho vlastnosti na podlaze, na zdech, zařízení/. Například kruhová místnost ze starého vlhkého zdiva, uprostřed místnosti otvor; veliký sál, uprostřed stůl a židle; úzká dlouhá chodba s nízkým stropem.

Po zvládnutí po technické stránce přidáváme takové okolnosti, které přeměňují etudu v hereckou. Například: Ve starém hradě jsem uvržena do hladomorny; zůstala jsem v neznámé budově po uzavření; prochám podzemními chodbami s vězení atd.

Postupně vybavujeme tyto etudy stále složitějším a bizarnějším prostorem jako jsou jeskyně, bludiště, staré akryše a přecházíme v nich pouze k etudám hereckým.

Doposud probíhaly pouze sólově. Nyní už je možno přistoupit k účasti dvou i více partnerů v téže etudě, nejlépe ovšem buď bez textu, nebo s minimálním textem.

Například: Dva nebo více lidí bloudí jeskyní a hledají východ. Mohou jít buď jako výprava v zástupu a řídit se podle chování prvního, nebo vědí o sobě vzájemně, ale jdou každý zvlášť a snaží se buď setkání vyhnout, nebo k němu dospět, nebo hledají nezávisle na sobě, aniž o sobě vědí. Vzájemné setkání jim pak připraví nečekané překvapení /úlek, snahu uniknout, jde-li o pronásledované a pronásledovatele, úlevu, radost, jde-li o vzájemně ztracené členy výpravy, překvapení ze setkání s někým atd./.

Zpočátku určuji náměty k těmto studám sama, v konečné fázi si žáci vymýšlejí sami jak prostor, tak okolností pro chování v něm. Okolnost, že všechny tyto study se odehrávají potmě, není třeba zdůrazňovat zavřenýma očima. Naopak, jsme-li opravdu potmě, máme oči otevřené, ale nemůžeme jimi nic vidět a naše soustředění se upíná k hmatu, ev. sluchu nebo čichu. Svítá-li něco ve tmě nebo se tma mění postupně v šero a prosvětluje se, zapojujeme také zrak pro orientaci ke zdroji světla.

oooooooooooo

ETUDY NA VZTAH K PARTNEROVI

Etudy s čepicemi

Vztah k partnerovi je zprostředkován rekvizitou, která partnera zastupuje. Čepice je zástupnou loutkou, ale zůstává stále čepicí jako takovou, ožívá na ruce svého majitele, vede s ním improvizovaný dialog. Pohybuje se jako maňásek. Majitel mluví za sebe i za ni, normálním způsobem, bez hlasových deformací.

Zpočátku pouze dialog mezi oběma, ale veden tak, že jednou byl hlavní osobou majitel, začínal dialog, podruhé čepice. Podle toho též situace byla nazírána rozdílně z hlediska majitele nebo čepice a vytvářel se kvalitativně různý dialog. Například čepice chtěla jít s majitelem ven, on si vzal jinou, tato se mu nelíbila, byla špinavá, jí to bylo líto; na jaře se jí chtělo spát do skříně mezi zimní věci, na podzim chtěla už ven; majitel byl v biografu, čepice v šatně nebo v kapse, nic neviděla.

Při této studii sedí majitel na židli obličejem k ostatním, aby bylo vidět jeho i čepici.

Další etuda: dialog dvou čepic bez účasti majitelů. Děti sedí vedle sebe tak, aby čepice byly vedle sebe /jedna na levé, jedna na pravé ruce/. Určí se přesně situace, například: dvě čepice na věšáku v předsíni; jedna na věšáku, druhá na zemi.

Po jednom se přidávají všechny děti se svými čepicemi, až vzniká improvizovaná scénka celého kolektivu.

Námět se zachovává z předchozích etud a pouze se rozšiřuje o dalšího aktéra /šatna v biografu, v divadle, ve škole, předstíh doma, skříň se zimními věcmi/ nebo přibývají nové náměty /výloha, procházka po ulici/.

Jak účastníci scénky přibývá, postavy se rozlišují, dostávají svůj vlastní charakter a vznikají mezi nimi určité vztahy /ty, co se už znaly, měly mezi sebou určité vztahy, zaujímaly stanoviska k novým příchozím, měly svůj vlastní názor na své majitele a na majitele svých kolegů atd./.

Tento druh etud upevňuje soustředění, a to nejen na pohybovou stránku, ale i na logickou stavbu improvizovaného dialogu, navazují vztah k partnerovi.

Etudy s imaginárním partnerem

Imaginární partner určuje naše chování, i když s ním nejsme v osobním bezprostředním styku.

Partner při telefonním hovoru /etudy s telefonem/.

Osoba ve vedlejší místnosti - její přítomnost určuje naše chování, i když s ní nemluvíme.

Na ulici - vidím někoho, kým chci být viděna, nechci být viděna, vím, že mne sleduje, snažím se uniknout.

Tyto etudy možno dělat i kolektivně - výprava lupičů a pátračů.

Skutečný partner

Navázání vztahu s neznámým partnerem - nový spolužák, čekárna u subaře, ve vlaku.

Rozvinutí daného vztahu - změna daného stavu:

Mám dobrou kamarádku, hrajeme si, o něco se nepohodneme, rozejdeme se ve zlém.

Musím pracovat s někým, koho nemám ráda. On se projeví z lepší stránky, než jak ho znám já. Měním k němu stanovisko. Spřátelíme se.

Etudy s imaginárním partnerem - zvířetem

Například Příchod domů

Já : Přicházím domů. Zavírám za sebou dveře. Pokládám nákupní tašku.

Pes : Štěká za zavřenými kuchyňskými dveřmi.

Já : "Tiše, tiše !"

Pes : Škrábe na dveře.

Já : "No jo, panička přišla, pojd se podívat." Otvírám kuchyňské dveře.

Pes : Vyráží ze dveří. Kňučí, mrská ocasem, skáče na mne, div mne neporazí, chce mne olíznout.

Já : Odvracím hlavu od psího jazyka, udržuji rovnováhu, podržím psa, aby na mne neskákal, hladím ho, poplácávám.

"No tak, hodná, hodná, sedni !"

Pes : Sedne, radostně kňučí, dává pac.

Já : Vezmu packu, druhou rukou psa hladím. "Hodnej pejsek, tak počkej, panička ti něco přinesla. Masíčko."

Pes : Čichá do tašky.

Já : Beru tašku. "Fuj, nech to, to dostaneš potom. Jakkak jsi byla hodná ?"

Pes : Utíká do kuchyně, lehne si do kouta, přitiskne se k zemi.

Já : Spatřím na zemi rozkousanou bačkoru. "Co to je ? Cos to udělala ? Tys kousala bačkoru ?"

Pes : Jde ke mně, snaží se mi dát pac.

Já : "Fuj, to je hanba ! To dělá hodnej pejsek ? Jdi se stydět, fuj."

Pes : Zaleze opět do kouta. Koulí po mně očima.

Já : "Hezky se tam styď ! To je ale fuj !" Odcházím.

Jiné náměty: Procházka se psem, potkáme druhého psa. U kamen s kočkou. Najdu znoklá kotě. Jde za mnou opuštěný pes. Krmím králíky. Krmím ptáčka v kleci.

Tyto study jsou užitečné též jako přípravné study k práci na textech s podobným námětem /Sládek: Ptáče, Lukič: Fifi, Kainer: Kocourek, Balada peí, Holub: Pes v lomu/.

oooooooooooo

STUDY NA DĚJOVOU FANTAZII

Vymýšlení příběhů kolem dané rekvizity z našeho nejbližšího okolí, z pohádkového světa.

Celý příběh sólově nebo kolektivně, kdy jeden navazuje na vyprávění předchozího.

Vymýšlení názvů pro pohádku nebo povídku - k názvu vymýšlet příběh. Jako inspiračního zdroje je možno použít obrázku, i když na první pohled nedává předpoklad k dějovému vyprávění. Daný stav může být výslednicí děje minulého nebo východiskem pro děj budoucí.

Literární předloha - kratší básnický nebo prozaický útvar, v němž děj není vyjádřen - k správnému pochopení a interpretaci si ho musíme domyslit.

Literární práce z daných pojmů

Několika daných pojmů použít při zachování chronologie k ucelenému příběhu /možno samozřejmě přidávat ještě jiná potřebná slova/.

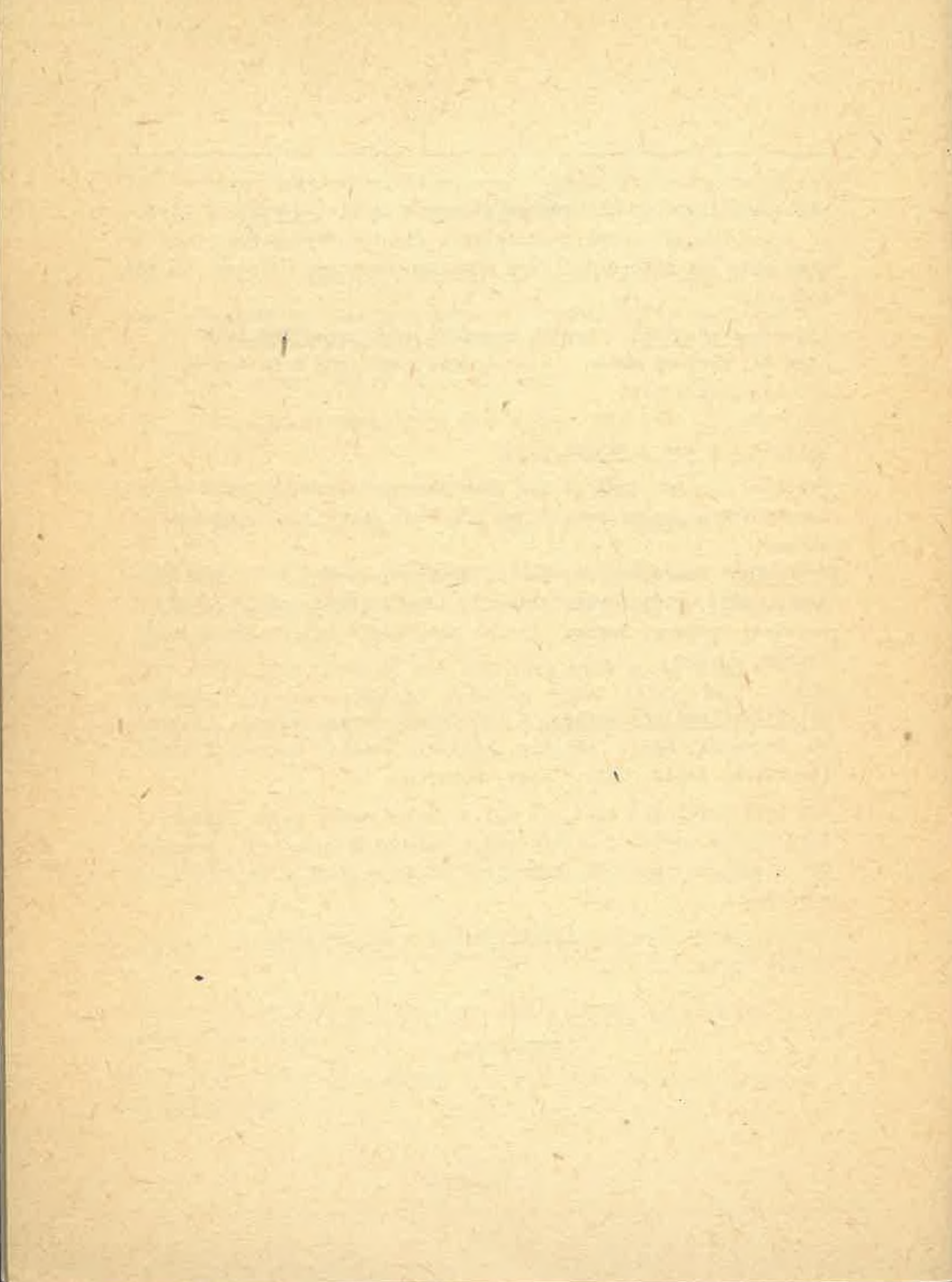
Například: Dveře, cesta, listí, sychravo, krk, prsty, rukavice, kapesa, déšť, bláto, vítr, chomáče, zima, útek, dveře, schody, rohožka, bačkory, kamna, citrón, nos, svetř, křeslo, pokrývka, knížka, kocour.

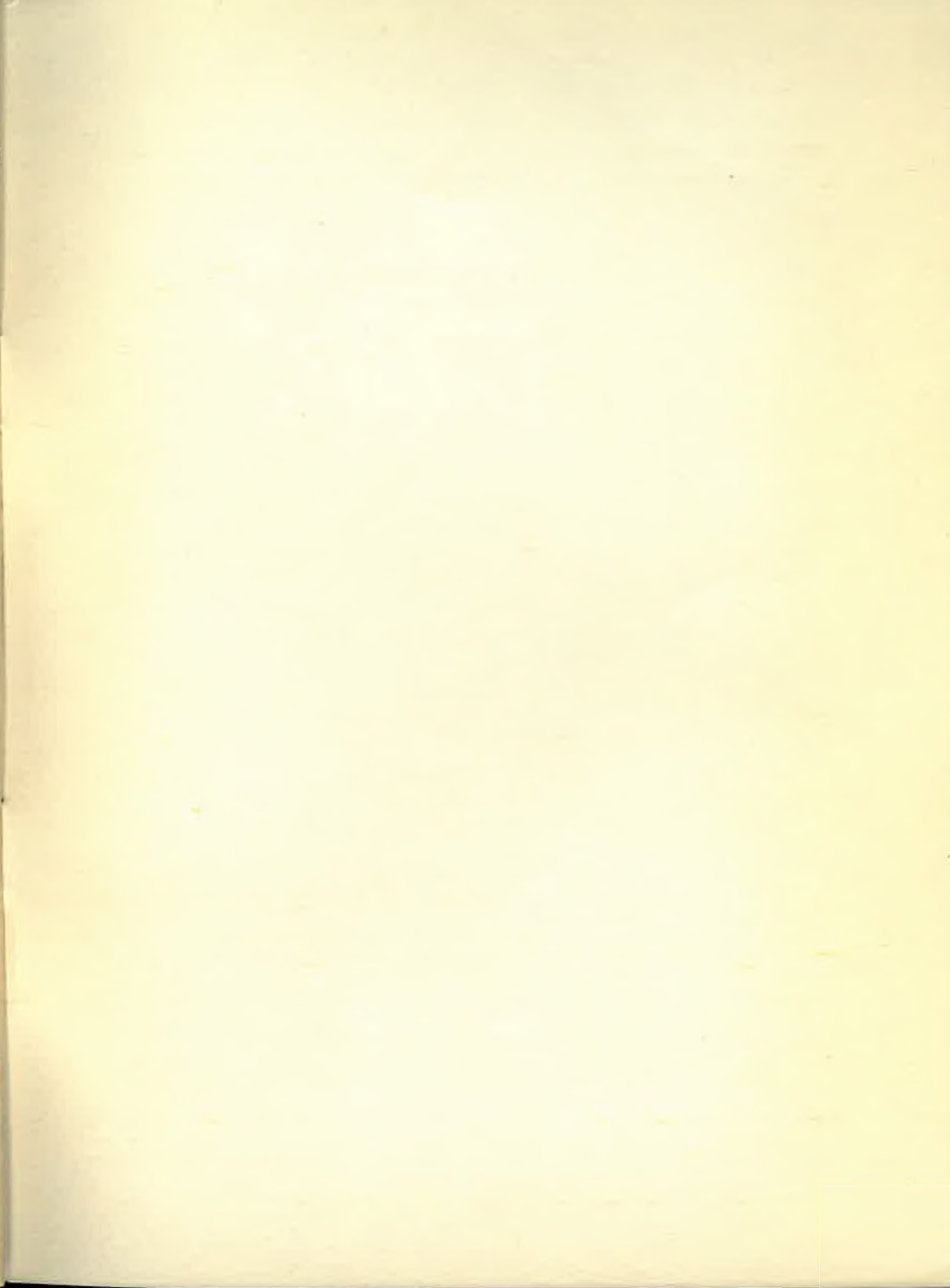
Při libovolném přehazování - například: lampa, stolec, bonboniéra, kapesník, měsíc, zrcadlo, květiny, obálka, skvrna, fotografie, díra, papír, boty, láhev, koberec.

Při určování pojmů musí mít učitel jasné aspoň jedno řešení, každý pojem musí být použitelný v logické souvislosti, nemohou být diktovány nahodile, například co koho právě v té chvíli napadne.

Všechny etudy z předchozích kapitol, v nichž se rozvíjí určitá dějová linie.

oooooooooooo

VOLNÝ VÝTISK